

Димитър Коруджиев

Необикновената история на
едно момче

Макар и написана от двама автори, „Корабокрушенецът от «Цинтия»“ е типична жулверновска книга. Но кой е все пак Андре Лори и по каква причина това име стои на корицата редом с името на един прочут писател? За тези неща Ще поговорим малко по-насетне. Редно е да се занимаем първо с личността на Жул Верн.

Той е роден през 1828 г., починал е през 1905 г. Числи се без съмнение между великите писатели на своя век. независимо от това, че книгите му се харесват главно от младежите, юношите и децата. Ползвал се е с всемирна слава, всяка негова творба се е очаквала от милиони хора като голямо бъдещо събитие. Вярно, днес възрастните още по-малко четат Жул Верн, той остана в литературата като един от класиците на детско-юношеското приключеното четиво и основател на научната фантастика. Случаят не е изолиран. Романите на Дюма баща и Дюма син, „Клетниците“ и „Парижката Света Богородица“ от Виктор Юго, романите на Брет Харт в Америка и т. н. са имали навремето колосален успех сред хората от всички възрасти, а днес се четат почти само от подрастващите. Причините са много и от различно естество. От една страна, например развитието на науката и образованието направиха възрастните някак „по-сериозни“, от друга – този, а и какви ли не още фактори, прогониха „вечното детство“ от душите им. Както и да е... Интересното е, че това не се случи с всички писатели от деветнадесети век. Творбите на Балзак, Флобер и Стендал остават непоклонимо в една по-престижна редица – на литературната класика за възрастни. Значи ли това, че Жул Верн и Дюма, Брет Харт и Юго струват по-малко от тях? И да, и не. Без съмнение тези автори не притежават способността на Балзак да прави едва ли не хирургически разрез на обществото, да ни покаже всичките му скрити пороци, нито пък умението на Флобер и Стендал да изследват най-потайните кътчета на човешката душа. (В този смисъл, млади читателю, аз ти завиждам за насладите, които тепърва предстои да изпиташ с книга в ръка, и за откритията, които ще направиш за самия себе си.) Затова пък класиците на детско-юношеската приключенска литература имат други предимства: създават увлекателно и динамично повествование, изпитват непрестанно възторг пред чудесата на живота и ни го предават, вярват повече от останалите хора в силата на доброто. И най-важното и необяснимото – умеят да не остаряват, да гледат на света с вечно млади очи. Ето кое наистина е чудо, необикновено, чудо и благодарение на него милиони деца и юноши по цялата земя четат книгите им и ги запомнят за цял живот.

– Продуктивността, на Жул Верн е голяма. Написал е 63 романа и

два сборника с повести и разкази, съставлящи многотомната серия „Необикновени пътешествия“. В творбите си успява да обедини приключенското, познавателното и научнофантастичното. Интересът му към науката е огромен, тя прониква във всички негови романи. Тази особеност на Жул Верн го отличава от другите приключенски автори. Научните, а също така и географските открития събуждат в душата му възторг и преклонение. Той мечтае за бъдещите времена, когато хората ще летят със свършени апарати, ще пътуват с големи скорости, ще кореспондират директно на огромни разстояния и т. н. Книгите му са пълни с образи на учени, инженери, пътешественици. Голямото майсторство на разказвач му позволява да поднесе един разказ за действително или въображаемо научно откритие, без да ни отегчи и отблъсне. В умелото вплитане на приключенското и познавателното е чарът на Жул Верновата проза. Много често писателят изпреварва времето си: представя си машини и апарати, каквито още не са били създадени. Затова именно е смятан за родоначалник на научната фантастика. И тъй като е гениален фантазър, някои днешни научни и технически постижения потвърдиха прогнозите му отпреди цял век.

Разбира се, писателят живее в години, когато възторгът от разцвета на науките е бил всеобщ. В това отношение Жул Верн е типичен представител на своя деветнадесети век. Хората тогава са вярвали, че науката и техниката, едва-едва започнали да се развиват бурно, ще ги избавят от всички беди и ще им донесат щастие. Макар и попристъпена, тази заблуда владее човешките умове чак до Втората световна война или по-точно до оня миг, когато атомната бомба пада в Хирошима. Внезапно става ясно, че научните открития могат да се използват не само за добро, но и за най-зли, античовешки цели. Впоследствие бе създадена и водородната бомба. Измислени бяха минералните торове и химикалите, с които подпомагаме растежа на посевите, но тровим природата, почвата, водата и себе си. С една дума, положението става все по-сложно: разбира се, че и добрите намерения, свързани с практическото приложение на научните открития, не винаги водят до похвални резултати. Заводските комини и автомобилите все по-здраво ни обвиват в пушеците си. Всеки полет на реактивен самолет остава „кислородна дупка“ в пространството... И т.н.

И днес вече никой не гледа така оптимистично на бъдещето на света, доколкото то е свързано с науката – освен, естествено, част от самите учени. Навсякъде по света заседават конгреси и симпозиуми, там се обсъждат и добрите, и лошите страни на научно-техническата революция, хората се опитват да ограничат вредните последици от нея. А между

тях е вече и опасността човека да се превърне в роб на машините и покрай постоянното общуване с тях сърцето му да закоравее. Появиха се писатели фантасти от нов тип. Те описват катастрофата, която ни очаква, ако не овладеем страшните сили на науката и техниката, ако допуснем сега развиващите се биотехнологии безнаказано да конструират непознати в природата живи организми. Защото утре може да се стигне дотам, да бъдат генетически съединявани кон и мишка, човек и маймуна, дърво и птица. Да, дотам може да се стигне. Тогава светът ще изгуби сегашния си облик и ще се появят нови, зловещи същества.

„Корабокрушенецът от «Цинтия»“ е двадесет и осмият роман от Жул Верновата епопея и една от творбите му, които разказват за въображаеми географски открития: „Пет седмици в балон“, „Капитан Хатерас“, „Леденият сфинкс“ и д-р. Защо все пак романът е написан съвместно с Андре Лори и кой е този човек?

Става дума всъщност за Паскал Грусе, един от ръководителите на Парижката комуна. След нейния разгром той бива заточен в тихоокеанския остров Нова Каледония. След едно смело бягство с лодка Грусе стига до Ню Йорк, оттам се връща в Европа – не във Франция обаче, а в Лондон. Амнистията за комунарите от 1880 година му позволила да отиде в Париж. Включва се отново в политическия живот и бива избран за депутат. Под името Филип Дарил публикува книги на обществени теми и статии. Под името Андре Лори става известен като автор на две многотомни поредици от повести и разкази за юноши. Както се вижда, интересна и разнопосочна личност. За политическите дейци романтизмът и „развинтеното“ въображение, общо взето, не са характерни. Тези хора са делови. Но ето че Андре Лори обединява в себе си едното и другото. Той е запален поклонник на Жул Верн, върви по неговите стъпки, в романите му се изобретяват машини, правят се научни открития и същевременно се преживяват приключения. Но той не притежава нито таланта, нито обширните познания на своя учител. Лори е предлагал романи и на издателя на Жул Верн – Жул Етцел. Етцел не ги е харесвал особено много и не ги е приемал. На два пъти обаче той откупува неговите книги – не за да ги отпечата, а за да бъдат преработени от Жул Верн. В романите е имало „нещо“, но не са били добре написани. Защо Жул Верн се е съгласявал да преработва романи на Лори, които излизат впоследствие от негово име? Причината е проста. По договор трябвало да предава на издателя си по два романа годишно. Всичко това е предполагало тежка и напрегната всекидневна работа. Понякога, завършвайки поредната си книга, писателят не е имал идея каква ще бъде следващата.

Не му е оставало време за предварителен размисъл. Издателят се опитва да облекчи Жул Верн – автор, който му е носел големи печалби. Ето защо е откупил двата романа на Лори: под перото на големия писател те са добили естествено съвсем друга стойност. Колкото до „Корабокрушевецът от «Цинтия»“, това е единственият официално „регистриран“ резултат от сътрудничеството между Лори и Верн. Не е известно кой какъв дял има в създаването на книгата, но на Лори принадлежи вероятно „скелетът“ на историята, а на големия майстор на жанра – дооформянето на сюжета, на образите и стила, а също и главите, свързани с географските открития.

Кои са тези въображаеми географски открития, наредили романа между творбите предтечи на научната фантастика? В продължение на столетия мореплавателите безуспешно се опитвали да намерят най-краткия път от Атлантическия до Тихия океан. Обичайните маршрути – покрай нос Добра Надежда или обхода на нос Хорн – силно затруднявали търговските връзки с източните страни, пътуванията били продължителни и опасни. Първ открива Северния морски път шведският географ и арктически изследовател Ерик Норденшюлд. Неговият кораб „Вега“ извършва точно такова пътешествие, каквото е описано в романа. Норденшюлд стигнал на двеста километра от своята цел – Беринговия пролив – и бил принуден да зимува там в продължение на много месеци. През 1879 година той завършил експедицията си за два дни. В „Корабокрушевецът от «Цинтия»“ фантазията се преплита с реалните факти. Ерик узнава, че човекът, който може да му съобщи тайната на неговия произход, се намира на „Вега“. Юношата попада на борда на „Аляска“, кораб, тръгнал да търси Норденшюлд, и в критичния момент заменя капитана. Великолепното оборудване на „Аляска“ (така, както е описано в романа) превъзхожда възможностите на полярната навигация по онова време. Какви ли не детайли са промислени предварително: стоманен таран за разбиване на ледовете, електрически прожектор, мощни взривни вещества – пак за разбиване на ледните маси, горивни устройства за използване на моржова и тюленова мас вместо въглища и т. н. Най-удивителен обаче е маршрутът на „Аляска“. Тя напуска Стокхолм, пресича Атлантическия океан, оставя зад себе си проливите на американската Арктика и недалеч от входа на Беринговия пролив среща „Вега“. От Беринговия пролив влиза в Източно Сибирско море, взема курс на запад, заобикаля нос Челюскин и се връща в Стокхолм, повтаряйки в обратно направление маршрута на Норденшюлд. Първото в света околосветско плаване в полярни води е било извършено от двадесетгодишния Ерик за

седем месеца и четири дни. Така поне са решили авторите. От книгата на самия Норденшолд – „Плаването на «Вега»“ – те са почерпили безпогрешни сведения за сибирската природа и обитателите на руска Арктика.

От чисто литературна гледна точка най-интересен според мен е образът на Ерик. Най-добре ще усетите неговата стойност, ако се поставите за момент на мястото на това момче с необикновена съдба. Обичан ли е този герой от авторите на книгата? Много. За тях той е млад човек – идеал както със способностите си, така и със силата на своя характер и високите си нравствени качества. Дали обаче всеки, който притежава такива способности, успява да ги прояви в живота? Добрият шанс ли само подпомага Ерик, идването на доктор Швериенкруна? Или и нещо друго?

Ще трябва веднага да кажа, че реализирането на човешките възможности съвсем не е закономерност в нашия свят. Безброй много хора не успяват да докажат през своя живот не само интелектуалните или артистичните си заложби, но и даже душевните си качества. Ерик попада в семейство на много добри хора – ето къде е неговият шанс. Той израства сред топлота, задушевност и обич. В такава обстановка детето разцъфтява като добре поливаното цвете. То не само показва най-доброто от себе си, но и натрупва онази вътрешна сигурност, онова равновесие, които ще му позволят да върви уверено напред през целия си живот. В семейство Херсебум на почит са морално-етичните стойности – доброта, честността, справедливостта. Сред тези хора Ерик успява да оцени и прелестта на волния рибарски живот, красотата на северната природа, сладостта на рибената чорба след тежкия изнурителен ден, удоволствието да участвуваш в скромните игри и забавления на децата от Норое. Той разбира колко малко е нужно на човека, за да бъде той щастлив. Престоят у Херсебум е „маята“, върху която се гради цялото по-нататъшно съществуване на Ерик. Семейството притежава само една малка къща и една лодка, но всяко дете на този свят би желало да отрасне в такъв дом.

Демократизмът на авторите обаче има и своя обратна страна. Те не смятат, както понякога се случва, че богатите хора непременно са покварени и лоши. (Особено пък когато става дума за лекар, адвокат и професор – представители всъщност на буржоазната интелигенция.) Щом това се отнася и за Андре Лори (или по-скоро Паскал Гресе), революционер и комунар, ние можем да им вярваме. А не е чудно образите, които те създават да са изградени и върху реални прототипи. Нашите

представи за миналото са изобщо твърде ограничени. И тогава, пък и днес в капиталистическия свят, много от съвсем бедните представители на буржоазната интелигенция следват през целия си живот благородни и хуманни стремежи. Светът и отделният човек представляват обикновено нещо твърде противоречиво. Типичен е случаят с доктор Швериенкруна, едновременно интелигент и индустриалец. Той не съзнава, че фабриките му отнемат хляба на бедните рибари, и се утешава вероятно с факта, че там намират работа много хора. Готов е на добри постъпки (изпраща на Херсебум пари за лодка), но не се замисля, че дължи богатството и спокойствието си на наемния труд на работниците. Най-добре е, както се вижда, един проблем или образът на един човек да се оглеждат от всички страни и да не се придържахме никога към схеми.

Така или иначе Ерик живее в две къщи, които олицетворяват два различни свята. И едната, и другата крият в себе си истинско очарование. Вече говорихме за дома на семейство Херсебум. Но нима е лошо да живееш в Стокхолм? Ерик попада там сред високите старинни домове, обикаля университети и читални, учи в уютни тихи кабинети, обковани с дъбова ламперия, предлагат му се хиляди прекрасни книги. С една дума, свят на възпитание и култура. Ако трябва да изкажа мнението си по въпроса, бих ви препоръчал да съчетаете в бъдеще тези два вида живот, да търсите единството между природата и свободата, от една страна, и културата, от друга. Живейте на морския бряг и плувайте между скалите, но се завръщайте после в къща, пълна с книги, където хората са мили и добре възпитани.

Възхитителна е лекотата, с която Ерик усвоява латински и старогръцки, физика, химия. Но на мен, ще си призная, по-силно впечатление ми правят нравствените му качества. Интелектът, силната памет и пр. са „божи дар“, получаваме ги по рождение и нямаме заслуга за тях. Не всеки обаче, който е много учен, непременно е и добър, съвестен човек. А точно тези качества правят собствения ни живот, живота на нашите близки и на околните по-чист и по-лек. Ето защо трябва да ги ценим много повече от учеността, славата, външния напредък в живота и т. н. Трябва да култивираме у себе си добротата, чувството за съвест и да не се колебаем, когато те ни подсказват правилния избор. Така, както Ерик не се колебае след първите две години в дома на Швериенкруна. Той се завръща в Норое и остава при милите хора, които са го отгледали. Смята, че би извършил предателство към тях, ако ги изостави и се покаже непризнателен. (Предателството към другите, но и към себе си – усещането ни след лоша постъпка е винаги такова.) Ерик е готов да жертвува

бъдещето си на богат и прославен човек, за да изпълни моралния си дълг. Той открива във всичко това душевна наслада и удовлетворение. Саможертвата изобщо в името на една чиста цел винаги ни дава много повече от егоистично постигнатия успех. Героят на Верн и Лори бързо открива тази голяма истина. Не е хубаво, с една дума, младият човек да бъде суетен като Кайса. На него му подхожда да е чист, всеотдаен и скромнен като Ванда. Силно поразяват у Ерик безграничният му оптимизъм и непреклонната му воля. Оптимизъм – то значи да вярваш винаги в добрия изход. Една все по-рядко срещана способност днес... (През миналия век, както вече споменах, хората са гледали по-ведро на своето бъдеще.) Възрастните около вас са доста изнервени, тъй като съвременният живот е напрегнат. Те лесно изпадат в отчаяние, по-голямата част от тях са песимисти. Все чакат да се случи нещо лошо и... имат право донякъде – опасности грозят човечеството: вече изброените, войната и пренаселеността, какви ли не още екологически катастрофи... Така е. Но каква полза да сме песимисти? Мислите ли все за лошото, все едно че го викате, то непременно ще дойде. А обезсилвате и себе си, ставате негодни за борба. Затова именно светът има особено голяма нужда от оптимистично настроени млади хора. Кой ще оправя иначе паразитите, извършвани от човечеството, престъпленията спрямо природата? Младите хора трябва да вярват в силите си и в човешкото спасение. Тогава ще бъдат полезни.

Що се отнася до волята, тя е качество, което се самовъзпитават, и е свързана, както разбрахме, с оптимизма. Отчаяният, невярващият човек няма истинска воля. Благородните цели са загубили смисъл за него, той смята, че са непостижими.

Бъдете като Ерик. Не машини за учене и успех, а хора с големи душевни качества, за които имат значение само нещата, диктувани от морала и съвестта. Нека тя, съвестта ви, бъде винаги напълно чиста. А успехът? Писано ли е, и той ще дойде.

КРАЙ

© 1988 Димитър Коруджиев

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/10178>]